

**DN. DVRANDI|| à Sancto Portiano, in Senten=||tias
Theologicas Petri Lombardi|| Commentariorum libri||
quatuor.||**

Durandus <de Sancto Porciano>

Antverpiæ, 1567

Quæstio secunda. Vtrum habitus faciat aliquid ad substantiam actus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72607](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72607)

habere nec requirere habitū, nisi sit cum natura sensitiva, ut infra patebit, & ideo in angelis nō est habitus acquisitus, in brutis autē oportet, q̄ sit aliquis habitus acquisitus quāvis nō subiacet alicui libertati, quum in perfectis animalibus sit memoria, dicit enim Philosophus lib. de memoria, q̄ in memorando vniū post aliud operatur consuetudo, quę est quasi quędā natura, nihil autē est aliud habitus consuetudinalis, quā habitudo acquisita per consuetudinē, quę est in modū naturę. Et Aug. in lib. 3, quęstionū, dicit q̄ videmus immanissimas bestias a maximis voluptatibus deterreri doloris metu, quod quū in earū consuetudinē vertitur dōmita & mansuetę vocantur, deficit tamen in eis ratio habitus, quantum ad vsum voluntatis, quia nō habent dominū vtendi, vel non vtendi, quod videtur ad rationē habitus pertinere secundam secundam eius descriptionem. Et quia hoc in homine non deficit, ideo in eo potest potest esse plena ratio habitus.

11 Ad secundū dicendum q̄ propter facilitatē & determinationē potentie ad certum modum indigemus habitibus. Et quum dicitur q̄ facilitas minuit meritum, dicendum q̄ non est verū de facilitate, quę est ex parte operantis, & quā ponit habitus, imō auget supposita aqualitate operis, quia auget voluntarium. Sed facilitas operis minuit, & difficultas auget ceteris paribus. Et quod opponitur de vidua quę plus meruit dando duo minuta, quā diuites, qui magna dederunt, dicendum q̄ verū est, quia ipsi fuit difficilius dare illud modicum, q̄ diuitibus multum. Nec ista difficultas fuit ex conditione operantis, sicut arguebatur, sed potius ex conditione operis. Paupertas enim non dicit conditionem personę, sed dicit tenuitatem fortunę: comparando ergo illud quod vidua dedit ad id quod ipsi remansit, plus dedit quā diuites, quibus proportionabiliter plus remansit, non accipiendo solum proportionem personę ad personam, sed rei datę ad rem manentem.

12 Ad tertū dicendum q̄ potentie naturales nō indigent habitibus, nec quoad substantiā actus, nec quoad modum, quia ex natura sua feruntur in actus suos solū secundū vniū modū, sed potentie rationales cū sint indeterminatę ad diuersos modos indigent habitibus determinantibus ipsas, nec propter hoc sunt minus perfectę quā naturales, imō perfectiores. Quia hæc indifferētia est radicaliter ex earum libertate & vniuersalitate.

QUESTIO SECUNDA.

Vtrum habitus faciat aliquid ad intentionem actus.

Calet. 1. 2. q. 49. ar. 3.

Secundo queritur, vtrum habitus faciat aliquid ad substantiam actus, an solum ad modum eius. Et quia triplex modus potest considerari circa actum, videlicet eius intensio, & eius determinatio ad bonum vel ad malum, & facilitas ad actum. Ideo de istis tribus quæretur per ordinem. Et primo vtrum habitus faciat aliquid ad intentionem actus. Et arguitur q̄ sic, quia perfecti est agere & magis perfecti perfectius agere, sed potentia cum habitu est perfectior quā sine habitu, ergo potest perfectius agere, sed nō ageret perfectius, nisi ageret intensiorem actū, ergo &c.

2 Item. 2. Ethic. dicit Philosoph. q̄ ex recedere a voluptatibus efficiuntur teperrari & effecti maxime possumus recedere ab ipsis. Similiter assueti contēnere terribilia, & sustinere ipsa, efficiuntur fortes, & effecti maxime possumus terribilia sustinere. Ex quibus videtur q̄ habitus causatus ex actibus aliquid faciat ad intentionem in actu sequente.

3 IN CONTRARIUM arguitur, quia illud quod natum est per se intendere actum, potest per se solum causare similem, nisi ex parte receptiui sit præualens resistentia, sed habitus secundum se, exclusio quocumq̄ alio, non potest causare quemcumq̄ actum, ergo non facit per se ad intentionem cuiusq̄ actus. Minor de se patet. Probatio maioris, quia cū intensio actus attendatur secundum ipsam essentiam actus, illud quod potest per se in intentionem potest per se in essentiam eius exclusio impedimento præualente, dico autem exclusio impedimento. Quia si agens quod intendit actum esset debilius virtutis

quā esset resistentia passi nihil causeret per se, sicut cū debilis adiungitur forti trahenti nauem, & causat motum intensiorem. Non oportet q̄ per se possit causare motum illius nauis quę forte grauior est q̄ sit virtus trahens debilis trahens. Sed si nihil resisteret mouens quantumcumq̄ debilis virtutis ipsam moueret. Cum ergo potentie anime nullam resistentiā habeant ad actus suos, sed quantum est de se sunt summe dispositę. Sequitur q̄ illud quod intendit per se earum actum possit per se solum causare consimilem actum secundum speciem quāuis tenuissimum. Et hæc est maior.

4 RESPONSO. Ad præsens solum loquimur de habitibus acquisitis de quibus dicendum est quod nullus habitus acquisitus facit per se ad intentionem actus, quāuis aliquis habitus (maximē moralis) possit ad hoc facere per accidens.

5 Primum patet sic, illud quod conuenit per se habitui acquisito conuenit per se omni tali, sed intendere actū non conuenit omni habitui acquisito, ergo &c. Maior patet, quia quod per se conuenit alicui conuenit per se omni contento sub eo. Minor probatur, quia omnis habitus acquisitus, vel est intellectualis, vel moralis, ut dicitur in fine primi Ethicorū. Sed isti habitus nō faciunt per se ad intentionem actus (ut patebit) igitur &c. Minor istius patet inducendo primo in habitibus intellectualibus. Verbi gratia, de scientia & opinione, & fide acquisita, quia qui cognoscit primo aliquam conclusionē ex sola autoritate dicentis (puta credens eclipsim ex autoritate Astrologi hoc prædicentis, & nondum habens habitū) si postea firmiter in eo habitus istius credulitatis, & de eadem vel simili conclusione nō habeat nisi autoritatem eiusdem, quāuis firmius credat propter veritatē quā forte experitus est de dictis Astrologi, tamen non clarius cognoscit veritatem dicti q̄ prius, licet forte firmius adhæreat, quę firmitas non est primo & solum ex autoritate, nec ex habitu causato per autoritatem. Sed ex experientia euentus rerum dicatarū ab Astrologo. Et si esset adhuc de firmitate non querimus, sed de claritate cognitionis, quę sola pertinet ad intentionem actus cognoscendi. Firmitas enim adhesionis nihil facit ad claritatem cognitionis, cum opinans quandoq̄ æquę firmiter adhæreat conclusioni opinatę, sicut demonstrator adhæret conclusioni demonstratę, ut dicitur. 7. Ethic. Similiter si quis habeat de aliqua conclusione rationē dialecticam vel demonstratiuam, & ex frequentatione earum causetur in eo habitus opinionis, vel scientię, si post habitum causatum cognoscat eandē conclusionem per idem medium, per quod prius cognoscebat, non apparet q̄ propter hoc clarius cognoscat, licet * promptius possit exire in actum cognoscendi, quia habet habitū quo uti potest cū voluerit. Sed de promptitudine nunc nō querimus, sed de claritate cognitionis, quę sola pertinet ad intentionem actus.

6 Quod autem ita sit, probatur sic, intensio cognitionis in actu non videtur posse cōtingere per se, nisi ex parte luminis sub quo aliquid cognoscitur, vel obiecti quod representatur, vel potentie cognoscentis, vel dispositionis potentie requisitę per se ad receptionem actus. Omnia enim alia videntur se habere per accidens ad actum, & ad eius intensiōem, sed habitus intellectualis nihil horum est, quare &c. Maior patet, videmus enim intensiōnem variari in actu ex parte solius luminis. Sicut illud quod videtur in lumine solis, clarius videtur quā illud quod videtur in lumine lune, ceteris paribus. Item ex parte representationis solius obiecti, quia idem visibile res præsentatur in eodem lumine videtur clarius vel obscure, rursus ratione propinquitatis, vel remotioris. Similiter ex parte potentie quia idem visibile, & in eodem lumine, & eadem distantia clarius videt iuuenis q̄ senex, quia potentia visiva, cum sit corporalis est debilior vel fortior secundum conditionem corporum. Item ex parte dispositionis per se requisite, quia idem visibile æqualiter propinque, & in eodem lumine videtur intensius & remissius ab eadem potentia æquę secundum se intensa, si diaphanitas oculi, quę per se requiritur ad receptionem speciei, vel visionis sit alia & alia, forte istud coincidit cū tertio: his autē exclusis nō apparet vnde possit esse varietas intensiōnis & remissionis in actu. Et sic patet maior. Et sic

Causam huius videt q. 4. huius dicitur.

militer minor manifestia est, quia habitus acquiritus non est lumen sub quo aliquid cognoscatur. Supponitur etiam quod idem obiectum repræsentetur equaliter ante habitum & post, quia per idem medium repræsentatur. Potentia autem intellectiva non suscipit magis & minus, habitus etiam acquiritus non est dispositio necessaria ad recipiendum actum, quum actus præcedat habitum, quare &c.

7 Item patet secundò sic. Si potentia & habitus facerent per se ad intentionem actus hoc esset, aut quia habitus intenderet potentiam quæ intensa exiret in actum intentionem, aut (ut quidam dicunt) potentia & habitus essent duo imperfecta agentia suppletoria vicem vnius perfecti agentis respectu actus intenzi, in quem nullum istorum agentium per se esset sufficiens ad ipsum producendum. Primum non potest dici: quia potentia intellectiva non recipit intentionem & remissionem. Nec secundò potest dici, quia illa principia quæ æquè immediatè se habent ad aliquem actum, & propria virtute agunt, habent vniocè rationem potètiæ respectu illius actus. Si ergo habitus & potentia se haberent, vt duo imperfecta agentia suppletoria vicem vnius perfecti agentis, quum ad hoc sequatur quod quilibet se habeat immediatè ad actum, & virtute propria (alioquin non essent duo agentia imperfecta suppletoria vicem vnius agentis perfecti modo quo ipsi ponunt) sequeretur quod ratio potètiæ vniocè conueniret potètiæ intellectiue & habitui. Hoc autem non est verum, quia quamuis habitus dicantur quædam potètiæ, tamen hoc non est secundum illam rationem, secundum quæ potètiæ actiua vel passiua simpliciter dicta dicuntur potètiæ, sed secundum alium modum prædictis distinctum, vt patet 5. Meta. Item principia quæ per se requiruntur ad actum quemcumque perfectum in aliqua specie videtur requiri necessariò ad quemlibet actum eiusdem speciei. Sed habitus non requiritur ad quemlibet actum eiusdem speciei cum actu sequente habitum. Quia actus præcedentes habitum, non sunt ab habitu, quum tamen sint eiusdem speciei cum actibus sequentibus, ergo &c. Minor iam patet. Probatio maioris. Primò per exemplum eorum, quia sicut acuties & durities requiruntur in securi ad intensè, vel velocius secare, ita requiruntur ad quodlibet secare. Secundò quia eorum dem effectuum secundum speciem differentium solum secundum intensum & remissum sunt eadem principia secundum speciem non differentia nisi secundum intensum & remissum solum. Et sic patet maior, & per consequens tota ratio, & primum principale.

cap. 11.

8 SECVNDVM principale patet, scilicet quod aliquis habitus maxime moralis potest facere per accidens quod actus sit intensior, quia illud quod facit obiectum appetitus videri conuenientius facit quod ipsum appetatur intensius, sed habitus moralis est huiusmodi, quare &c. Maior de se patet. Minor probatur, quia quum habitus moralis sit circa passiones appetitus sensitiui quarum varietas alterat corpus ab vna dispositione in aliam, nec moderatur nisi per actus alterantes corpus, sicut concupiscentia reprimitur per ieiunium. Iudicium autem de appetendis est secundum conformitatè ad appetentè, ideo alia apparent conuenientia vel disconuenientia dispositis per habitum virtuosum, & per habitum vitiosum. Nam dispositis per habitum virtuosum, puta per habitum temperantiæ apparent minus conuenientia delectabilia secundum tactum propter macerationem corporis, & repressionem caloris causatam ex actibus quibus causata fuit virtus, & contrinua per sequentes appaerant dispositis per habitum intemperantiæ, in quibus sunt alie dispositiones ex actibus intemperatis causate. Ex quo contingit quod per habitum temperantiæ delectabilia fugiuntur intensius, & appetuntur remissius. Et sic habitus temperantiæ vnum actum intendit, scilicet fugam delectabilium contrariantium rationi, sed alium remittit, scilicet prosecutionem eorum quæ non contrariatur rationi, propter quod intensio non est per se ab habitu, quia ab eodem non esset remissio, sed per accidens tantum modo quo dictum est.

9 AD primum argu. dicendum quod magis perfecti est perfectius agere, accipiendo vtroque perfectionem eodem modo. Constat autè quod per habitum potentia non efficitur perfectior perfectione intentionis, nec potètiæ & habitus supplet vicem vnius intensioris agentis, vt dictum

est. Et ideo non oportet quod potentia cum habitu causet actum perfectiorem secundum intentionem. Vtrum autem causet aliam perfectionem, patebit inferius.

10 Ad secundum argu. dicendum quod Philosophus loquitur de virtutibus moralibus, de quibus concessum est quod faciunt ad intentionem aliquorum actuum, & ad remissionem aliorum. Et vtrumque est per accidens.

QUESTIO TERTIA.

Vtrum habitus aliquid faciat ad determinationem actus.

Calet. vbi supra.

DEinde queritur vtrum habitus aliquid faciat ad determinationem actus. Et arguitur quod sic, quia vt dicitur. 2. Ethic. Potentia est qua possumus, habitus verò quo bene vel malè possumus, sed bonum & malum sunt determinationes actus moralis, ergo habitus facit determinationem actus.

2 Item quum actus possit esse bonus vel malus, determinatio eius ad alterum eorum est ex potentia, vel ex habitu. Non ex potètiæ, cum illa quantum est de se, se habeat indifferenter ad vtrumque, ergo oportet quod sit ex habitu.

3 IN contrarium est, quia actus præcedens habitum est determinatè bonus, vel determinatè malus, ergo determinatio talis non est per se ab habitu, antecessè patet de se, quia habitus bonus non causatur nisi ab actibus bonis nec malus nisi ex actibus malis. Consequètia probatur, quia effectus non potest esse sine sua causa per se.

4 RESPONSIO. Præmittendum est quod alia est determinatio, vel indeterminatio potètiæ. Alia est determinatio, vel indeterminatio actus. Indeterminatio enim potètiæ est indifferètia eius, tanquam subiecti ad diuersos habitus, vel actus diuersos, quorum alterum recipiendò determinatur per ipsum formaliter: ita quod determinatè & determinabile differunt realiter, sicut forma & subiectum. Indeterminatio verò actus & eius determinatio est solum secundum rationem vniuersalis & singularis, non enim in rerum natura inuenitur aliquis actus qui non sit determinatus ad esse naturæ secundum singularitatem & ad esse moris secundum bonitatem, vel malitiam si sit delectatus. Sed secundum conceptum nostrum possumus intelligere actum in vniuersali, qui vt sic indifferenter se habet ad istum actum, vel illum, & ad bonum vel malum. Et sicut vniuersale non differt realiter à singulari in quo est, sic actus indeterminatus & determinatus non differt realiter, sed solum secundum conceptum, quia quod indeterminate concipitur, determinatè existit: ita quod sua realis existentia in rerum natura est sua realis determinatio ex se ipsa formaliter, & non per aliquid ipsi adueniens, & hoc quantum ad esse naturæ, sed determinatio actus ad bonum quantum ad esse morale non est ex sola singularitate suæ realis existentie (quia actus malus singulariter existit sicut & bonus.) Sed est formaliter ex conformitate ad rectam rationem & malitia ex difformitate ad rectam rationem, sicut ostensum fuit in 2. lib. Hoc præmissò patet primò quod potentia determinatur in se ipsa per habitum formaliter. Et secundò inquireretur an ipsa determinatur per habitum ad determinatum actum.

d. 34. q. 1. s. 2. licet
d. 38. q. 2.
lib. d. 40.
quæst. 1. s. 2.

5 Primum est de se clarum, quia omne subiectum quod est in potentia ad suscipiendum plura sibi inuicem incompossibilia recipiendò vnum eorum determinatur per ipsum, sic quod illo inexistente non potest recipere alterum: sed potètiæ rationales sunt in potentia ad recipiendum habitus bonos & malos, qui adinuicem sunt incompossibiles, ergo potètiæ quæ recipit vnum eorum determinatur per ipsum, sic quod illo inexistente non est indifferens ad recipiendum alterum. Sed quia habitus ordinem habet ad actum, ideo videndum est an determinet potètiæ ad producendum determinatum actum.

6 Et dicendum est quod ad determinationem actus in esse naturæ nihil facit habitus bonus vel malus. Cuius ratio est, quia effectus communis requirit causam communem, sed determinatio actus in esse naturæ, quum sit suæ singularitas realis, est effectus communis omni actui existenti in rerum natura, siue sit ante habitum, siue post, siue sit bonus, siue malus, ergo causa talis determinationis